

Nóvember 2021

Rannsóknaráætlun 2022–2024

Áætlun um rannsóknir og gagnaöflun í ferðapjónustu

Ferðamálastofa
Icelandic Tourist Board

Ferðamálastofa

Geirsgötu 9 – 101 Reykjavík

535-5500 | upplýsingar@ferdamalastofa.is

Nóvember 2021

© 2021 – Ferðamálastofa

ferdamalastofa.is

Viðauki 2

Ráðgjöf um rannsóknarverkefni 2020-2022

Ferðamálastjóri
Skarphéðinn Berg Steinarsson
Geirsgata 9
101 Reykjavík

Efni: Ráðgjöf vegna rannsóknaráætlunar 2022-24

4.8.2021

Virðulegi ferðamálastjóri

Ráðgefandi nefnd um gagnaöflun og rannsóknir hefur lokið umfjöllun sinni um verkefni fyrir rannsóknaráætlun áruna 2022-24. Nefndi fjallaði um þessa ráðgjöf sína á fimm fundum á tímabilinu 14. apríl til 23. júní 2021. Auk þess gengu drög að ráðgjöf nefndarinnar milli nefndarmanna til athugasemda fram til loka júlí.

Ráðgjöf nefndarinnar er sett fram í meðfylgjandi skjölum:

1. Ráðgjöf um rannsóknarverkefni 2022-24
2. Fundargerðir fyrir 9. til 13. fund nefndarinnar.

Nefndin telur að með því að leggja fram þessa ráðgjöf nú hafi henni tekist að setja fram ráðgjöf sína nægilega tímanlega til þess að Ferðamálastofu gefist ráðrúm að ganga frá og auglýsa rannsóknaráætlun næstu þriggja ára á haustdögum þannig að niðurstaða um framkvæmd verkefna geti legið fyrir áður en rannsóknartímabil hefst.

Fyrir hönd Ráðgefandi nefndar um gagnaöflun og rannsóknir.

Ragnar Arnason

Ráðgjafarnefnd um gagnaöflun og rannsóknir í ferðaþjónustu

Ráðgjöf um rannsóknarverkefni 2022-24 (Endurskoðað)

Eftirfarandi ráðgjöf skiptist í fjóra hluta: I. forsendur ráðgjafarinnar, II. verkefni í vinnslu, III. ný verkefni og IV. önnur atriði sem nefndin vill koma á framfæri.

I. Forsendur ráðgjafar

Miðað við þær upplýsingar sem nefndin hefur eru ekki horfur á að rannsóknarfé til FMS hækki umtalsvert á árinu 2022 miðað við það sem nú er. Það merkir að ekki er líklegt að fyrir hendi verði fjárhagslegt svigrúm til að hefja ný rannsóknarverkefni á því ári. Því er ekki, eins og sakir standa, talin ástæða til að leggja í vinnu við að útfæra slík ný rannsóknarverkefni.

Rétt er hins vegar að taka fram að nefndin hefur ýmsar hugmyndir um ný gagnleg rannsóknarverkefni. Var slíkum hugmyndum komið á framfæri í ráðgjöf fyrir tímabilið 2021-23 og er enn haldið til haga í þessari ráðgjöf. Ef til þess kemur síðar á árinu að FMS telji sig hafa fjárhagslegt svigrúm fyrir ný rannsóknarverkefni er með tiltölulega skömmum fyrirvara unnt að útfæra þessi verkefni nánar þannig að unnt sé að auglýsa eftir rannsakendum til að framkvæma þau.

Þar eð ekki voru taldar horfur á verulegu fé í ný gagnaöflunar- og/eða rannsóknarverkefni hefur starf nefndarinnar að þessu sinni einkum beinst að yfirstandandi verkefnum og hvort og þá hvernig þau megi bæta. Hefur nefndin í því efni notið greiðvikinnar aðstoðar þeirra starfsmanna FMS sem hafa umsjón með viðkomandi verkefnum. Niðurstöður þessarar skoðunar á yfirstandandi verkefnum eru settar fram í kafla II.

II. Yfirstandandi verkefni

Ellefu talsvert viðamikil rannsóknar- og gagnaöflunarverkefni standa nú yfir. Sum af þessum verkefnum eru tímabundin, þ.á m. þau rannsóknarverkefni sem samið var um við síðustu áramót. Nefndin telur rétt að öll þessi verkefni verði unnin áfram á tímabilinu 2022-24 eða þar til þeim lýkur, með þeim lagfæringum og endurbótum sem stungið er upp á hér að neðan (skáletraður texti) og/eða FMS telur viðeigandi.

Sem fyrr greinir hefur nefndin að þessu sinni varið stærstum hluta af starfstíma sínum í að rýna þau verkefni sem eru í vinnslu með það í huga að bæta þau. Hefur athyglin einkum beinst að þeim átta verkefnum sem hafa verið í gangi um nokkurt skeið. Meðal annars hefur nefndin reynt að átta sig á því hvort þau þjóni enn þeim tilgangi sem þau

áttu að gera í upphafi, hvort ástæða sé til að endurhanna þau eða jafnvel leggja niður og hvort bæta megi framkvæmd þeirra. Niðurstöður þeirrar vinnu eru raktar hér að neðan. Rétt er þó að hafa þann fyrirvara á að umrædd verkefni eru margþætt og í ýmsu flókin og nefndin hefur ekki verið í aðstöðu til að skoða þau til hlítar. Niðurstöður nefndarinnar er því fremur af því taginu að benda á þau verkefni og þætti í verkefnum sem henni sýnist að þörf sé á að athuga betur.

Varðandi þau þrjú nýju rannsóknarverkefni sem ráðist var í um síðustu áramót telur nefndin að vel og skipulega hafi verið staðið að verki. Verklýsing var skýr. Verkefnin voru auglýst. Umsóknir voru metnar með aðstoð utanaðkomandi faglegra aðila. Verkefnin eru tímabundin og verksamningar gera ráð fyrir skýrum áföngum. Sérstakur umsjónarmaður þessara verkefna af hálfu FMS hefur verið tilnefndur og gerð hefur verið gagnskör að kynningu niðurstaðna. Þessum ágætu upphafsskrefum til viðbótar leggur nefndin áherslu á að:

- i. Mat á lokafurðum þessara verkefna verði faglegt
- ii. Vandlega verði staðið að kynningu og útgáfustarfsemi í tengslum við þessi verkefni.

Nefndin telur að stefna skuli að svipuðum vinnubrögðum við þau verkefni önnur sem í vinnslu eru þó langvarandi teljast eða varanleg. Tækifæri til þess gefst þegar gildandi verksamningar um þessi verkefni sem allir eru tímabundnir renna út.

II.1 Almennar ábendingar um gagnaöflun:

1. Skilvirkni og hagkvæmni

Gagnaöflunarverkefni á vegum FMS eru, e.t.v. eðli málsins samkvæmt mörg. Þau eru dýr í framkvæmd. Þau leitast við að afla upplýsinga um umfang ferðaþjónustu og athafnir og þjónustukaup ferðamanna. Þar sem ekki hefur gefist kostur á beinum mælingum hefur gjarnan verið beitt óbeinum aðferðum eins og t.d. spurningakönnunum og viðtölum við ferðamenn og ferðaþjónustuaðila. Erfitt getur verið að meta áreiðanleika hinna óbeinu aðferða. Sæmilegt tölfræðilegt mat á þessum áreiðanleika (eða óvissu) hefur ekki verið fyrir hendi. Afar mikilvægt að úr þessum vankanta verði bætt.

Mörg lykiloggn um umfang ferðaþjónustu og athafnir og þjónustukaup ferðamanna verða til og eru til staðar hjá aðilum sem þjóna ferðamönnum (flutningaðilum, gististöðum, bókunaraðilum, greiðslumiðlurum (kreditkort), landamæraeftirliti, heilbrigðiseftirliti (covid), símafyrirtækjum, flugvöllum o.s.frv.). Til að ná skilvirkni í gagnaöflun FMS og annarra aðila (t.d. Hagstofunnar) er afar æskilegt að nýta þau gögn sem ofangreindir aðilar hafa nú þegar á rafrænu formi. Þetta hefur ráðgjafanefndin rætt á flestum fundum sínum frá upphafi. Hins vegar eru ýmis ljón í veginum. Stofnanir og fyrirtæki eru oft ófús til að láta gögn af hendi eða leggja í slíkt vinnu. Jafnframt er nauðsynlegt er að tryggja

vernd persónuupplýsinga sem og viðskiptaupplýsinga. Því kann að vera nauðsynlegt gagnvart öllum að umrædd upplýsingaöflun hafi bæði trausta lagastoð og að hún sé eins skilvirk og kostur er á. Viðfangsefnið er því bæði upplýsingatæknilega og lagalega flókið og nauðsynlegt kann að vera að setja viðeigandi ákvæði í lög til þess að ná markinu. Ein leið til að takast á við þetta viðfangsefni er að ráðherra (hugsanlega í samvinnu við önnur ráðuneyti) skipi nefnd (-ir)/starfshóp (-a) til að íhuga og gera tillögu um lausn þessara mála. Þessi nefnd (eða nefndir) þyrfti skýrt erindisbréf og vera í stöðu til að semja nauðsynlegar reglugerðir og lagabreytingar.

2. Heildstætt samhæft upplýsingakerfi í ferðaþjónustu

Forsenda þess að skilja þjóðhagslegt gildi ferðaþjónustunnar er að til sé sæmilega áreiðanlegt mat á beinu framlagi greinarinnar til þjóðarframléiðslu og hinna ýmsu mælikvarða hennar (þjóðartekna, landsframléiðslu o.s.frv.). Svona mat er ekki auðvelt m.a. vegna þess að ferðaþjónusta er gjarnan hluti af annarri starfsemi svo sem veitingarekstri, flutningastarfsemi og verslun sem aðrir en ferðmenn nýta. Á vegum Sameinuðu þjóðanna (sjá t.d. heimasíður UNWTO (United Nations World Trade Organization) og OECD (Efnahags og Framfarastofnunarinnar) hefur verið þróuð aðferðafræði í þessu skyni sem kallast á ensku „Tourism Satellite Accounts“ og nefndir hafa verið ferðaþjónustureikningar á íslensku.

Umræddir ferðaþjónustureikningar eru raunar hluti af heildstæðara upplýsingakerfi um ferðaþjónustu sem UNWTO hefur einnig þróað (UN 2010). Tekur það upplýsingakerfi t.a.m. til (i) mælinga á umfangi ferðaþjónustunnar þar á meðal fjölda ferðamanna, eyðslu þeirra, veltu og atvinnu í ferðaþjónustu, (ii) tegunda (eða vöruflokka) ferðaþjónustunnar og ferðahegðunar ferðamannanna auk (iii) ferðaþjónustureikninganna sjálfra. Þetta upplýsingakerfi felur í sér staðla og viðmiðanir sem mikilvægt er að sé einnig beitt hér á landi, eftir því sem við á, m.a. til þess að gera hin innlendu gögn samanburðarhæfari við þau erlendu.

Ráðgjafanefndin telur mikilvægt að innlend gagnaöflun á sviði ferðaþjónustunnar taki, eftir því sem við á, mið af ofangreindri alþjóðlegri aðferðafræði á þessu sviði. Það hefur ýmsa kosti. Sem fyrr getur, gerir það innlend gögn í ferðaþjónustu samanburðarhæfari við erlend gögn. Einnig er með þessum hætti e.t.v. unnt að nýta alþjóðlegar lausnir á vissum gagnaöflunaryvandamálum sem glímt er við hér á landi.

Ráðgjafanefndin telur það skref fram á við að ANR hafi gert samning við Hagstofu Íslands um gerð ferðaþjónustureikninga fyrir íslenska ferðaþjónustu. Jafnframt telur nefndin mikilvægt að sú vinna verði varanlegur þáttur í þjóðhagsreikningagerðinni. Ef til vill væri eðlilegast að ferðaþjónustureikningar yrðu skýrgreindir sem eitt af lögbundnum hlutverkum Hagstofunnar.

II.2 Gagnaöflunarverkefni í vinnslu

Gagnaöflunarverkefnum í vinnslu er rækilega lýst í rannsóknaráætlun FMS 2020-22 og ekki ástæða til að endurtaka þá lýsingu hér. Hér er því fyrst og fremst komið á framfæri ábendingum varðandi þessi verkefni inntak og framkvæmd þessara verkefna sem komið hafa fram í starfi nefndarinnar.

Verkefni 1 Fjöldi ferðamanna

Hér er um að ræða talningu á fjölda ferðamanna bæði þeim sem koma/fara með flugi um millilandaflugvelli landsins og þeim sem koma sjóleiðis með áætlunarsiglingum og skemmtiferðarskipum og skiptingu þeirra eftir þjóðerni. Niðurstöðunum er miðlað m.a. með hjálp Mælaborðs ferðaþjónustunnar hjá FMS. Þessar talningar eru grundvallarþáttur í tölfræði ferðaþjónustunnar og varanlegt verkefni.

Nefndin ítrekar það sem fram kom í ráðgjöf síðastliðins árs að upplýsingar um fjölda farþega til og frá landinu og þjóðerni þeirra eru til í fórum ýmissa aðila (þ.á m. flutningsaðila og löggæsluaðila). Því væri bæði unnt að fá áreiðanlegri gögn og spara fé ef unnt væri að nýta þessar upplýsingar. Þetta tengist almennri ráðgjöf um hagsýni í gagnaöflun sem um er fjallað hér að neðan.

Nefndin bendir á að vegna Covid hefur nú verið tekin upp forskráning flugfarþega. Verði slíkt fyrirkomulag til frambúðar yrði það mjög gagnlegt fyrir farþega-/þjóðernistalningu.

Verkefni 2 Landamærakönnun: lýðfræði, ferðahegðun, upplifun og útgjöld ferðamanna

Um er að ræða könnun meðal erlendra ferðamanna sem hófst í júní árið 2017 í samstarfi við Hagstofu Íslands. Gögnum er safnað allt árið um kring og er markmiðið að afla tölfræðilegra upplýsinga til að gefa skýra mynd af ferðahegðun, upplifun og viðhorfum ferðamanna. Annars vegar er um að ræða flugvallakönnun sem er framkvæmd á Keflavíkurflugvelli en þar er m.a. spurt um bakgrunn svarenda, tilgang ferðar, dvalarlengd, gistimáta, útgjöld og ánægju með Íslandsferðina. Þennan hluta könnunarinnar hannaði Hagstofan í upphafi. Hins vegar er netkönnun sem nær til svarenda sem á fyrra þrepi hafa gefið samþykki fyrir frekari þátttöku. Þar er spurt nánar út í Íslandsferðina; aðdragandann að ferð, ferðahegðun og viðhorf til ýmissa þátta ferðaþjónustunnar. Þennan hluta könnunarinnar hannaði FMS.

Verkefnið var upphaflega (árið 2017) boðið út á EES-svæðinu. Verktakinn er Epinion, sem er þekkt alþjóðlegt fyrirtæki á þessu sviði. Niðurstöður eru birtar í mælaborði ferðaþjónustunnar nánast jafnharðan og samantektir öðru hverju. Þær eru jafnframt nýttar af Hagstofunni einkum til að meta fjölda gistinóttu og útgjöld erlendra ferðamanna. Verkefnið er dýrt. (40 m.kr. á ári) miðað við heildarfé FMS til rannsókna og gagnaöflunar.

Ýmsir hnökrar hafa komið upp í framkvæmd verksins og nýtingu niðurstaðna. T.d hafa erfiðleikar komið upp í að ná tilætluðum fjölda og eiginleikum viðmælenda í Flugstöð. Svörun í netkönnun hefur valdið vonbrigðum. Gagnsemi svara um útgjöld er vafasöm. Ef til vill eru spurningar of margar og viðamiklar fyrir svona könnun.

Núgildandi samningur við verktaka rennur út 1.4 á árinu 2022. Samkvæmt reglum EES verður þá nauðsynlegt að bjóða verkið út á nýjan leik ef það á að halda áfram af sömu stærðargráðu.

Ráðgjafanefndin telur að landamærakönnunin framleiði mikilvæg gögn. Nefndin telur því að henni eigi að halda áfram, en í endurbætttri mynd bæði hvað snertir markmið og framkvæmd. Hvernig sú mynd á að vera nákvæmlega þarf hins vegar að skoða vandlega í samráði m.a. við Hagstofuna. Þar sem núgildandi samningur um framkvæmd hennar við Epinion rennur úr í apríl 2022 og nýtt útboð efalítið nauðsynlegt er ekki mikill tími til stefnu. Hér er um viðamikið og flókið verkefni að ræða sem hefur verið dýrt í framkvæmd. Meirihluti nefndarinnar taldi því að skilvirkast væri að vinnuhópur sérfróðra taki sem fyrst til starfa við endurskoðun verkefnisins. Einnig þyrfti annar sérfræðihópur fljótlega að hefja undirbúning að útboði verkefnisins, enda reynist það nauðsynlegt.

Hjá nefndinni komu fram spurningar um tölfræðilega aðferðafræði varðandi bæði verkefni 1 og 2 og þar með áreiðanleika þeirra gagna sem aflað væri, ekki síst í netkönnunum. Nauðsynlegt er að leggja áherslu á þá hlið málsins í verklýsingu og, eftir atvikum, bæta aðferðafræðina og þar með gæði þeirra gagna sem aflað er.

Verkefni 3 Könnun á viðhorfum Íslendinga til ferðafólks og ferðaþjónustu

Meginmarkmið verkefnisins er að meta viðhorf Íslendinga til ferðaþjónustu og ferðamanna bæði á landsvísu en einnig eftir einstaka landshlutum. Verkefnið fór fram á landsvísu 2014, 2017 og 2019 og þess á milli á nokkrum þéttbýlisstöðum. Verkefnið safnar gögnum fyrir mælikvarða Jafnvægisáss ferðaþjónustunnar sem gerir ráð fyrir að verkefnið sé framkvæmt á landsvísu ár hvert.

Áhöld hafa verið um framkvæmd þessa verkefnis á yfirstandandi ári vegna Covid. Nefndin bendir á að það gæti verið gagnlegt til samanburðar við venjuleg ferðamannaár. Tveir nefndarmenn vilja að fram komi að þeir telja mikilvægt að halda landshlutaþætti þessarar könnunar áfram. Aðrir nefndarmenn hafa ekki tekið undir það.

Verkefni 4 Könnun á ferðahegðun og útvist Íslendinga

Frá og með árinu 2010 hefur Ferðamálastofa látið framkvæma spurningakönnun meðal Íslendinga um ferðahegðun þeirra innanlands og utan á nýliðnu ári. Eftir útboð hefur verið gerður verksamningur við nýjan aðila, Gallup.

Nefndin bendir á að Hagstofan sé að gera svipaðar athuganir og æskilegt að samræma þessa vinnu með henni.

Verkefni 5 Könnun á ferðahegðun erlendra gesta á völdum þéttbýlisstöðum

Meginmarkmið verkefnisins er söfnun gagna um ferðamennsku erlendra ferðamanna í völdum þjónustukjörnum. Spurt er um búsetuland, dvalarlengd, gistimáta, ferðafélaga og útgjöld pr. dag. Könnunin hefur verið framkvæmd á 14 stöðum og myndar tímalínu á tveimur stöðum (Húsavík og Mývatnssveit) þar sem hún hefur verið framkvæmd árlega síðan 2013.. Á árinu 2019 var könnunin endurtekin á fjórum stöðum (Borgarnesi, Akureyri, Mývatnssveit og Höfn). vegna Covid er þessi athugun ekki framkvæmd árið 2021.

Nefndin gerir ekki sérstakar athugasemdir við þetta verkefni

Verkefni 6 Dreifing ferðamanna á ferðamannastaði

Verkefninu er ætlað að gefa áreiðanlega mynd af fjölda ferðamanna á völdum áfanga-stöðum á Íslandi. Með nýrri tækni hefur nú orðið gjörbreyting á framkvæmd þessa verkefnis. Tiltölulega ódýrum, sjálfvirkum, nettengdum og viðhaldslitlum teljurum hefur verið komið upp á allmörgum stöðum á landinu. Þessir teljarar veita stafrænum gögnum inn í gagnagrunn FMS í rauntíma sem unnt er að birta á mælaborðinu. Verið er að útvíkka þetta mælanet og sér ekki fyrir endann því.

Nefndarmenn fagna þessum framförum. Þetta framfaraskref er nákvæmlega í takt við þá almennu ábendingu um gagnaöflun sem nefndin hefur lagt áherslu á (sjá upphaf þessa kafla). Nefndin bendir þó á að mikilvægt sé að velja staðsetningar í samráði við áfanga-staðastofur landshlutanna. Hún bendir jafnframt á að á þessum nýja mælingagrunni verði vinna að mati á ferðamanna fjölda eftir landshlutum, sem nefndin telur mikilvæga, væntanlega auðveldari.

Verkefni 7 Greining á rekstrarafkomu fyrirtækja í ferðaþjónustu

Fyrir ákvörðunartöku og stefnumörkun í ferðaþjónustu er afar þýðingarmikið að hafa haldgóðar upplýsingar sem næst rauntíma um afkomu í greininni. Hagstofan gefur út yfirlit yfir afkomu í ferðaþjónustu sem birtist gjarnan 1-2 árum síðar. FMS vill hins vegar gjarnan geta komið slíkum upplýsingum á framfæri miklu fyrr og jafnvel spá fyrir um afkomuna þar sem rauntíma upplýsingar um þessi atriði hafa mikið gildi fyrir stefnumörkun fyrirtækja og stjórnvalda. Þetta er sérlega mikilvægt á áfallatímum eins og Covid. Í þessu skyni hefur FMS m.a. samið um upplýsingaöflun við Creditinfo og endurskoðunarfyrirtæki.

Nefndin bendir á að þessi rekstrargögn komi úr Ársreikningaskrá ríkisskattstjóra og hagkvæmast væri að fá þessi gögn þaðan milliliðalaust. Til þess að svo megi verða þyrfti sennilega að gera samning milli þessara stofnana. Mælt er með að eftir því verði leitað.

Verkefni 8 Gagnagrunnur ferðaþjónustunnar

Ferðamálastofa hefur lengi unnið að uppbyggingu og endurbótum á gagnagrunni fyrir ferðaþjónustu. Talsverðum hluta af vinnutíma starfsfólks á rannsókna- og tölfræðisviði

hefur verið varið í þetta verk. Árangurinn má m.a. sjá á mælaborði ferðaþjónustunnar og undirliggjandi gagnasafni. Þróun, efling og viðhald þessa gagnagrunns er auðvitað frambúðarverkefni sem ætla má að verði reglulegur þáttur í starfsemi Ferðamálastofu. Stöðugt er verið að bæta þennan gagnagrunn m.a. með áskrift að erlendum gagnaveitum. Nýlega var t.d. samið um upplýsingastreymi um verð á flugfargjöldum til Íslands.

Nefndin bendir á að aðrir aðilar (sjá II.1 hér að ofan) t.d. stór fyrirtæki í ferðaþjónustu öfluðu sennilega svipaðra gagna, t.d. Icelandair. Þýðingarmikið væri að samhæfa slíka upplýsingaöflun m.a. til að forðast tvíverknað og spara í kostnaði.

Þá var á það bent varðandi þetta verkefni og fleiri að notin af viðkomandi gagnaöflun og rannsóknum þyrftu að vera skýr.

Nefndin vill ennfremur ítreka að mjög mikið gagnamagn muni safnast upp í þessum gagnagrunni og því mikilvægt að kerfishönnun og hugbúnaður sé nægilega sveigjanlegur og öflugur til að ráða við það gagnamagn og skilvirka miðlun þess til frambúðar.

II.3 Rannsóknarverkefni í vinnslu

Í lok árs 2020. voru gerðir samningar um þrjú tímabundin rannsóknarverkefni:

Verkefni 9 Þjóðahagslíkan fyrir ferðaþjónustu:

Tæki til högg- aðgerðagreininga og hagspáa.

Tímarammi fyrsta áfanga: 2020-2023.

Verkefni 10 Spár um umsvif í ferðaþjónustu

Tímarammi fyrsta áfanga: 2020-2022.

Verkefni 11 Aðlögunarhæfni og „resilience“ (þrautseigja, seigla) í ferðaþjónustu.

Hvernig á að mæta áföllum? Hvernig unnt er að efla þrautseigju í greininni.

Tímarammi fyrsta áfanga. 2020-21.

Í þessi þrjú verkefni var er ráðist að tillögu nefndarinnar. Hún telur að vel hafi verið að verki staðið við skýrgreiningu og auglýsingu þessara verkefna og val verktaka. Þar sem áfangaskýrslur lágu ekki fyrir þegar nefndin fjallaði um þessi verkefni sér hún á þessu stigi ekki ástæðu til að fjalla nánar um framkvæmd þeirra.

II.4 Mælaborð Ferðaþjónustunnar

Mælaborð ferðaþjónustunnar gegnir lykilhlutverki í aðgangi að gagnagrunni FMS. Aðstoð Deloitte við mælaborðið hefur verið hætt og verkefnið er nú alfarið unnið innan FMS.

Ráðinn hefur verið nýr starfsmaður til að vinna að gagnagrunnmálum og mælaborðinu og eru starfsmenn nú tveir. Gerð hefur verið stöðu- og þróunarætlun fyrir mælaborðið sem tekin var til skoðunar af ráðgjafanefndinni. Miklar umræður urðu í nefndinni um mælaborðið og þróunaráætlunina.

- i. Fram kom mikill stuðningur við þróunaráætlunina.
- ii. Mikið var rætt um miðlun upplýsinga um mælaborðið og kynningu þess fyrir væntanlegum notendum. Bent var á að auglýsingastofur og reynsla annarra aðila sem vildu koma gögnum á framfæri gæti hjálpað.
- iii. Fram kom að í þróunaráætluninni væru áform um vinnuhópa til að bæta framsetningu gagna á mælaborðinu. Var það talin skynsamleg leið.

Nefndarmenn sammála um að mælaborðið og undirliggjandi gagnagrunnur væri mikilvægur liður í að efla skilning á og rannsóknir í ferðapjónustu og því eitt af því sem stuðlaði að skynsamlegri ákvörðunartöku í greininni.

II.5 Tímarit um ferðapjónustu á Íslandi

FMS átti á árinu 2021 frumkvæði að því að efna til útgáfu tímarits um ferðapjónustu á Íslandi í samvinnu við háskóla landsins og Rannsóknamiðstöð ferðamála. Þessi samvinna hefur nú verið fastmælum bundin og standa vonir til að tímaritið hefji göngu sína formlega síðar á árinu.

Ráðgjafanefndin fagnar þessu frumkvæði. Bæði er það mikilvægur þáttur í að kynna niðurstöður verkefna á vegum FMS sem og annarra rannsókna í ferðamálum á Íslandi og í því felst veruleg hvatning til háskólaumhverfisins og annarra að auka rannsóknir og kennslu á þessu mikilvæga sviði íslensks atvinnulífs.

III. Ný verkefni

Með hliðsjón af því takmarkaða fé sem talið er að til ráðstöfunar verði á árinu 2022 gerir nefndin ekki tillögu um ný rannsóknarverkefni. Hún vill hins vegar halda til haga þeim lista um vænleg rannsóknarverkefni sem sett var fram í síðustu ráðgjöf til frekari útfærslu síðar á árinu ef ástæða er talin til. Tekið skal fram að listinn er ekki settur fram í forgangs röð.

1. Öryggismál í ferðapjónustu. Nokkuð margþætt (“multi-dimensional” viðfangsefni. Samanburður við það sem erlendis gerist.
2. Ferðamennska og loftlagsbreytingar (kolefnissporið).
3. Vinnumarkaðsmál í ferðapjónustu.

4. Nýsköpun og þróun í ferðaþjónustu.
5. Samkeppnishæfni ferðaþjónustunnar (þ.á m. út á við, við aðra atvinnuvegi, milli landshluta og fyrirtækja). [Þess má geta að athugun af þessu tagi mun vera í gangi að hluta hjá OECD og skýrsla væntanleg].
6. Jafnvægisásinn: Úrbætur í gagnasöfnun fyrir hann (t.a.m. um vinnumarkaðurinn og viðhorfskannanir).
7. Íslenskir ferðamenn innanlands: Eftirspurn og ferðahegðun.
8. Áhrif ferðaþjónustu á sveitarfélög; efnahagsleg og félagsleg; byggðapróun.
9. Bætt hagræn tölfræði í ferðaþjónustu. T.d. virðisauki á ferðamann, virðisauki í skipulögðum ferðum (í afþreyingargreinum) o.s.frv.
10. Rekstur ferðamannastaða: Hæfileg notkun, ofnotkun, stýritæki.
11. Fjármálatakni í ferðaþjónustu. Getum við aukið hlut okkar?
12. Áhrif ferðaþjónustu á umhverfisgæði. Þetta er að einhverju leyti í jafnvægisásnum, en þarf að skoða á hverjum ferðamannastað fyrir sig.
13. Að hvaða marki getur ferðamennska aukið hagsæld þjóðarinnar? Greining á því að hvaða marki ferðaþjónusta get bætt samfélag, menningu og efnahag. Hvaða tegund af ferðamennsku er vænlegust í þessu skyni?
14. Landshlutagreining gagna um ferðaþjónustu
15. Gengismál og ferðaþjónusta.

IV. Önnur atriði

Auk ofangreinds vill nefndin leggja áherslu á eftirfarandi:

1. Ferðamálastofa athugi möguleika á því að bæta öryggismálum ferðamanna inn sem lið í öðrum verkefnum eða eftir atvikum skýrgreina nýtt verkefni um þau mál.
2. Ferðamálastofa kappkosti að landshlutagreina gögn um ferðaþjónustu. Slík sundurliðun er mikilvæg forsenda þess að þróa ferðaþjónustu í einstökum landshlutum. T.d. mætti hugsa sér að landshlutagreining gagna yrði almenn verkkræfa í gagnaöflunarverkefnum þar sem það á við.
3. Heppileg dreifing ferðamanna og ferðaþjónustu um landið er mikilvægt viðfangsefni. Þetta atriði er þáttur í ýmsum yfirstandandi rannsóknarverkefnum. Vel má hugsa sér að gera því hærra undir höfði t.d. með sérstöku verkefni.
4. Vel hugsuð rannsóknaráætlun er einungis skref að árangursríku gagnaöflunar- og rannsóknarstarfi. Ekki er síður mikilvægt að vanda til vals á framkvæmdaáðilum, gerðar rannsóknarsamninga og eftirlits með gæðum verkefna og afurða þeirra og

að kynna og dreifa niðurstöðum verkefnanna. Hvað þetta varðar leggur ráðgjafanefndin til að FMS setji sér almennar vinnureglur um hvernig standa skuli að þessum málum. Reglur þessar taki m.a. til:

i. Verklýsingar.

Hún þarf að vera vandleg með tilheyrandi áföngum og vörðum. Þó þarf að gæta þess að veita tilbjóðendum svigrúm til að bæta verkefni og framkvæmd þeirra á framkvæmdatíma.

ii. Auglýsinga og útboða.

Meginreglan skal vera að bjóða út verkefni.

iii. Mats á tilboðum.

Um þetta mat þurfa að gilda skýrar reglur.

iv. Eftirfylgni.

Fylgjast þarf skipulega með framvindu verkefna og grípa inn í ef verkefni fara af tilætlaðri braut.

v. Gæðamats við verkefnisskil.

Þetta er bæði til að tryggja að verkröfum hafi verið mætt og til að efni frá FMS standist gæðakröfur.

vi. Útgáfu, dreifingu og kynningu niðurstaðna.

Gagnaöflun og rannsóknir koma að takmörkuðu gagni ef þessi hlið málsins situr eftir. Útgáfa, dreifing og kynning niðurstaðna er því jafn mikilvæg og rannsóknarvinnan sjálf.

Tilvísanir

UN. 2010. International Recommendations for Tourism Statistics 2008. United Nations. New York.

Viðauki 3

Fundargerðir ráðgefandi nefndar

Ráðgefandi nefnd um gagnaöflun og rannsóknir
Fundur 9, 14.04.2021, kl. 15:00

Fundargerð

Viðstödd: Ragnar Árnason, Gunnar Þór Jóhannesson (fjrt), Ingibjörg Sigurðardóttir, Vilborg H. Júlíusdóttir, Hildur Kristjánsdóttir (fjrt), Unnur Valborg Hilmarsdóttir (fjrt), Gunnar Geir Gunnarsson (fjrt).

1. Fundargerð 8. fundar samþykkt.
2. RÁ gerði grein fyrir því sem gerst hefði á málefnasviði nefndarinnar frá síðasta fundi. Þetta helst:
  - i. Ráðgjöf nefndarinnar frá 6.11.20 rataði inn í gerð rannsóknaráætlunar 21-23. Hún send í samráðsgátt 27.11. Þrjár umsagnir. Endurskoðuð rannsóknaráætlun til ráðherra 28.01.21. Staðfest viku síðar af ráðherra.
  - ii. Auglýst eftir rannsakerndum um þrjú ný verkefni í sept. 2020. Nokkuð margar góðar umsóknir bárust. Dómnefnd valdi vænlegustu framkvæmdaraðila og við þá samið fyrir lok ársins. Öll þrjú verkefni eru því komin í vinnslu.
3. Rætt um starfið framundan. RÁ upplýsti að ekki væri von á fjárveitingu til fleiri nýrra verkefna á árinu 2022. Því ætti nefndin fremur að beina ráðgjöf sinni að yfirstandandi verkefnum og endurbótum á þeim.
4. Fram kom ósk um að fá yfirlit yfir samningslengd í yfirstandandi verkefnum.
5. Rætt um landamærakönnunina. Mikil umræða. M.a. minnst á hlutverk Hagstofunnar, skýrgreiningu á markmiðum könnunarinnar, breyttar aðstæður og aðferðafræðileg takmörk svona kannana. Ákveðið að afla gagna m markmið könnunarinnar og framkvæmd og senda nefndarmönnum og jafnframt að fá Oddnýju Óladóttur á fund nefndarinnar til að útskýra málið.
6. Rætt um að afla lykilgagna um atferli ferðamanna frá símafyrirtækjum (gsm). Fram kom að slíkt verkefni á vegum Bifrastar hefði verið fjármagnað (sennilega 2018) og að slíkar tilraunir hefðu verið gerðar erlendis.
7. Ákveðið að halda fyrst í stað vikulega fundi í nefndinni á miðvikudögum 14-16.

Fundi slitið kl. 16:10

Ráðgefandi nefnd um gagnaöflun og rannsóknir
Fundur 10, 21.04.2021, kl. 14:00

Fundargerð

Viðstödd: Ragnar Árnason, Gunnar Þór Jóhannesson (fjrt), Ingibjörg Sigurðardóttir (fjrt), Vilborg H. Júlíusdóttir, Gunnar Geir Gunnarsson (fjrt).

Hildur Kristjánsdóttir og Unnur Valborg Hilmarsdóttir boðuðu forföll.

Auk nefndarmanna voru á fundinum frá FMS Oddný Þóra Óladóttir (fjrt.) og Jakob Rolfsson.

Þetta gerðist:

1. Fundargerð 9. fundar samþykkt.
2. Rætt um yfirstandandi verkefni á rannsóknaráætlun.
  - iii. Fram komu óskir um að fá starfsmann/-menn FMS til að fara yfir þessi verkefni og gera m.a. grein fyrir (i) markmiðum þeirra – hvaða spurningum eiga þau að svara, og (ii) markhópum niðurstaðnanna.
  - iv. Ákveðið að fjalla um mælaborð ferðaþjónustunnar á næsta fundi með hjálp JR.
3. Fjallað um landamæraönnunina. Frá síðasta fundi hafði OPÓ sent nefndarmönnum viðamikil gögn um þessa önnun. Á fundinum gerði OPÓ ýtarlega grein fyrir aðdraganda framkvæmd og niðurstöðu hennar með hjálp glærusýningar. Mjög margt gagnlegt kom fram sem of langt mál er að rekja. Mikilvægt er m.a.
  - i. Um er að ræða samvinnuverkefni FMS og Hagstofunnar.
  - ii. Verkefnið var boðið út á EES-svæðinu. Verktaki er Epinion, sem er þekkt alþjóðlegt fyrirtæki á þessu sviði.
  - iii. Önnuninni má skipta í tvo hluta, (a) flugvallarkönnun og (b) netkönnun og hannaði Hagstofan aðallega fyrri hlutann og FMS síðari hlutann.
  - iv. Niðurstöður eru birtar í mælaborði ferðaþjónustunnar nánast jafnharðan og samantektir öðru hverju. Þær eru jafnframt nýttar af Hagstofunni einkum til að meta fjölda gistinguþátta og útgjöld ferðamanna.
  - v. Ýmsir hnökur hafa komið upp í framkvæmd verksins og nýtingu niðurstaðna. T.d hafa erfiðleikar komið upp í að ná tilætluðum fjölda og eiginleikum viðmælenda í Flugstöð. Svörun í netkönnun hefur valdið vonbrigðum. Gagnsemi svara um útgjöld er vafasöm. Ef til vill eru spurningar of margar og viðamiklar fyrir svona önnun.

- vi. Núgildandi samningur við verktaka rennur út 1.4 á árinu 2022. Samkvæmt reglum EES verður þá nauðsynlegt að bjóða verkið út á nýjan leik ef það á að halda áfram.

Mikil umræða fór fram um þessa athugun. Nefndarmenn virtust hallast að því að svona könnun ætti að halda áfram í einhverri mynd, en afar æskilegt væri að endurskoða markmið, umfang, framkvæmd og form m.a. í ljósi þess að hægara gæti verið að afla sumra viðkomandi upplýsinga með öðrum og ódýrari hætti.

Fram kom að svona endurskoðun væri viðamikil og flókið verkefni sem best væri að fela starfshópi sérfræðinga í svona málum.

Sérstaklega rætt um upplýsingar um gistinætur og þjóðerni beint úr bókunarvélum gististaða. Til þess að það gangi greiðlega þarf e.t.v. ákvæði um slíka skyldu í reglugerð.

4. RÁ gerð grein fyrir því að FMS hefði fallist á að styðja við útgáfu vísindalegs tímarits um ferðamál sem gefið yrði út af Rannsóknarmiðstöð Ferðamála. Vonir standa til að þetta tímarit geti formlega hafið göngu sína síðar á þessu ári.

Fundi slitið kl. 15:55

Ráðgefandi nefnd um gagnaöflun og rannsóknir
Fundur 12, 12.04.2021, kl. 14:00

Fundargerð

Viðstödd: Ragnar Árnason, Ingibjörg Sigurðardóttir (fjrt), Vilborg H. Júlíusdóttir, Gunnar Geir Gunnarsson (fjrt), Hildur Kristjánsdóttir (fjrt) og Unnur Valborg Hilmarsdóttir (fjrt). Gunnar Þór Jóhannesson boðaði forföll.

Auk nefndarmanna var á fundinum frá FMS Jakob Rolfsson.

Þetta gerðist:

1. Fundargerð 11. fundar samþykkt.
2. RÁ kynni þá vinnuáætlun að ræða ráðgjöf nefndarinnar á næsta fundi.
3. JR kynnti vinnu að stöðu og þróunarætlun fyrir mælaborð ferðapjónustunnar. Hann skýrði frá því að nýr starfsmaður hefði verið ráðinn til að vinna að gagnagrunnmálum þannig að nú væru þeir tveir sem hefðu það að meginstarfi að vinna að gagnagrunninum og mælaborðinu. Aðstoð Deloitte við mælaborðið væri hætt og verkefnið væri nú alfarið unnið innan FMS. Jakob fór síðan yfir núverandi inntak mælaborðsins og þróunaráætlun næstu ára sem liggur fyrir og því óþarfi að rekja hér. Hann skýrði m.a. frá því að vinna að því að gera gögn á mælaborði og gagnagrunni niðurhalanleg í excel töflureikna væri komin vel á veg.

Miklar umræður urðu í nefndinni um mælaborðið.

- i. Fram kom mikill stuðningur við þróunaráætlunina.
- ii. HK taldi að til að fá meira fé þyrfti til að efla það að rökstyðja vel til hversætti að nota það fé.
- iii. Mikið rætt um miðlun upplýsinga um mælaborðið og kynningu þess fyrir væntanlegum notendum. Bent var á að auglýsingastofur og reynsla annara aðila sem vildu koma gögnum á framfæri gæti hjálpað.
- iv. Fram kom að í þróunaráætluninni væru áform um vinnuhópa til að bæta framsetningu gagna á mælaborðinu.

Nefndarmenn sammála um að mælaborðið og undirliggjandi gagnagrunnur væri mikilvægur liður í að efla skilning á og rannsóknir í ferðapjónustu og því eitt af því sem stuðlaði að skynsamlegri ákvörðunartöku í greininni.

4. RÁ fór yfir þær hugmyndir að ráðgjöf til FMS sem fram hefði komið í starfi nefndarinnar á undanförunum fundum. Þær snúast fyrst og fremst um:
  - i. Þar sem meira rannsóknarfé er ekki í augsýn gerir nefndin ekki tillögu um ný rannsóknarverkefni í rannsóknaráætlun 2022-4.
  - ii. Landamærakönnunin framleiðir mikilvæg gögn. Nefndir telur að henni eigi að halda áfram í endurbættri mynd bæði hvað snertir markmið og framkvæmd. Hvernig sú mynd á að vera nákvæmlega þarf hins vegar að skoða vandlega í samráði m.a. við Hagstofuna. Núgildandi samningar um framkvæmd þessarar könnunar rennur úr í apríl 2022. Rætt var að mikilvægt væri að vinnuhópur sérfræðinga taki sem fyrst til starfa við þessa endurskoðun. Einnig þyrfti annar sérfræðihópur fljótlega að hefja undirbúning að leit að (sennilega með útboði) framkvæmdaraðila og samningi við hann. Eftir fundinn óskaði HK eftir að taka fram að teldi ekki þörf á slíkum vinnuhópum og það myndi aðeins auka flækjustig málsins.

- iii. Mörg lykiloggn um atferli ferðamanna verða til og eru til staðar hjá aðilum sem þjóna ferðamönnum (flutningaðilum, gististöðum, bókunaraðilum, greiðslumiðlurum (kreditkort), landamæraeftirliti, heilbrigðiseftirliti (covid), símafyrirtækjum, flugvöllum o.s.frv.). Til að mæta þörfum stjórnvalda og ferðaþjónustunnar fyrir gögn er þessara sömu eða svipaðra gagna með öðrum og ótryggari hætti. Til að ná skilvirkni í þessari gagnaöflun er afar æskilegt að nýta þau gögn sem ofangreindir aðilar hafa nú þegar á rafrænu formi. Þetta hefur nefndin rætt á flestum fundum sínum frá upphafi. RÁ ræddi um að til að það gerðist gæti verið nauðsynlegt að ráðherra (hugsanlega í samvinnu við önnur ráðuneyti) skipi nefnd (-ir) til að íhuga og gera tillögu um lausn þessara mála. Þessi nefnd (eða nefndir) þyrfti skýrt erindisbréf og vera í stöðu til að semja nauðsynlegar reglugerðir og lagabreytingar.
  - iv. Mælaborðið og endurbætur á því.
5. UVH vakti athygli á mikilvægi þess að landshlutagreina gögn um ferðaþjónustu. Undir þetta var tekið af öðrum nefndarmönnum og rætt um að átak hvað þetta snerti gæti veri ein af ráðleggingum nefndarinnar til Ferðamálastjóra.
  6. Ákveðið að halda næsta fund nefndarinnar 23. júní. IS bauð fram aðstöðu að Hólum ef nefndin kærði sig um að funda þar. Var því vel tekið.

Fundi slitið kl. 15:45

Ráðgefandi nefnd um gagnaöflun og rannsóknir
Fundur 13, 23.06.2021, kl. 13:30. Háskólinn að Hólum

Fundargerð

Viðstödd: Ragnar Árnason, Ingibjörg Sigurðardóttir, Vilborg H. Júlíusdóttir, Gunnar Geir Gunnarsson (fjrt), Hildur Kristjánsdóttir (fjrt) og Unnur Valborg Hilmarsdóttir og Gunnar Þór Jóhannesson.

Auk nefndarmanna sátu fundinn frá FMS Skarphéðinn B. Steinarsson, Oddný Þóra Óladóttir og Jakob Rolfsson.

Þetta gerðist:

1. RÁ setti fundinn. Hann þakkaði IS fyrir að gera þennan fund nefndarinnar að Hólum mögulegan og að skipuleggja dagskrá dagsins og þá miklu vinnu sem að baki lægi.
2. Fundargerð 12. fundar samþykkt.
3. Rætt um bréf SAF til nefndarinnar. VHJ gerði ýtarlega grein fyrir bréfinu og þeirri hugsun sem það endurspeglar. Aðalatriðið væri að bæta þann þjóðhagslega gagna-grunn um ferðapjónustuna sem greinin og stjórnvöld gætu byggt á og samræma hann alþjóðlegum stöðlum til að auðvelda samanburð við aðrar þjóðir. Í bréfinu fælist ósk um að ráðgjafanefndin beindi þessari ráðgjöf til FMS og tæki undir ósk SAF um að ferðapjónustureikningar yrðu eitt af lögbundnum hlutverkum Hagstofu Íslands.

Miklar umræður urðu um þetta mál. Nefndarmenn töldu sig geta tekið undir mörg af þeim sjónarmiðum sem fram kæmu í bréfinu en höfðu fyrirvara um einstök atriði. Hins vegar töldu flestir nefndarmenn að staða nefndarinnar í þessu máli væri veik. Hennar eina hlutverk væri að veita FMS ráðgjöf um gagnaöflun og rannsóknir. Hún hefði engar formlegar leiðir til að koma skoðunum sínum á framfæri við aðra eins og Hagstofuna, ráðuneyti eða löggjafann. Niðurstaðan var að fela formanninum, RÁ, að setja saman texta sem gæti orðið hluti af ráðgjöf nefndarinnar 2022-24.

4. Farið yfir fyrirbyggjandi drög að ráðgjöf nefndarinnar fyrir 2022-24 sem send hafa verið til nefndarmanna. RÁ fór yfir drögin og forsendur þeirra í nokkuð löngu máli. Hann benti á að drögin fælu í sér samantekt á umræðu og vinnu nefndarinnar á liðnum fundum en orðlag og framsetning gæti orkað tvímælis. GBJ kom með ábendingar sem hann mun jafnframt senda skriflega. Ákveðið var að RÁ myndi senda drögin út á nýjan leik eins og þau nú stæðu og nefndarmenn kæmu með sínar ábendingar í eftirfarandi röð: GBJ, IS, UVH, VHJ;GGG og HK.
5. Önnur mál:
  - i. RÁ endurtók þakkir sínar til IS fyrir að gera þennan fund mögulegan. Taldi gagnlegt að nefndin leitaðist við að hafa svona fundi utan höfuðborgarsvæðisins árlega og gat þess að hann hefði nefnt það við UVH hvernig henni litist á að verða gestgjafi nefndarinnar á Hvammstanga á næsta ári og hún tekið því vel. Viðbrögð nefndarmanna voru jákvæð.
  - ii. RÁ skýrði frá því að nú hefðu háskólarnir Þrí, HÍ, HA og Hólar fallist á að leggja af mörkum hliðstæða upphæð og FMS til fræðilegs tímarits um ferðamál. Útgáfan yrði á vegum RMF og tæknivinna að væri þegar hafin. Vonir stæðu til að formlega yrði unnt að hleypta tímaritinu af stökkunum nk. haust með nokkrum lúðrablæstri. Þakkaði hann FMS fyrir þann skilning og framsýni að hafa haft frumkvæði að þessu máli sem gæti reynst mikið heillaskref. Nefndarmenn tóku undir þetta.

Fundi slitið kl. 15:20

